

UNIVERZITET U BEOGRADU
DEFEKTOLOŠKI FAKULTET
CENTAR ZA IZDAVAČKU DELATNOST – CIDD

**ISTRAŽIVANJA
U
DEFEKTOLOGIJI
3**

Priredila: prof. dr Slavica Golubović

BEOGRAD, 2003.

Mile VUKOVIĆ, Danijela ILIĆ

OBLICI POREMEĆAJA ARTIKULACIJE KOD DECE MLAĐEG ŠKOLSKOG UZRASTA

Uvod

Artikulacija je termin kojim se označava proces formiranja i proizvođenja govornih glasova. Ostvaruje se aktivnim učešćem pokretnih delova govornih organa (jezik, meko nepce i usne), koji svojim kontaktima sa ostalim delovima oralne šupljine (tvrdo nepce, zubi, alveole) stvaraju pregrade i tesnace, modifikujući na taj način vazдушnu struju koja prolazi kroz larniks, čime se omogućava produkcija raznih vrsta glasova.

Proizvođenje glasova predstavlja prvu govornu aktivnost deteta, koja se uočava još od samog rođenja. Treba istaći da broj glasova koje dete proizvodi u prvim nedeljama života prevazilazi broj glasova njegovog maternjeg jezika i da te glasove sva deca izgovaraju na isti način, bez ikakvog uticaja sredine u kojoj žive. Dakle, glasovi koje dete proizvodi u prvim danima po rođenju nemaju odlike glasovnog sistema sredine u kojoj ono živi.

Da bi dete steklo sposobnost pravilne artikulacije, ono mora da ovlada načinom izgovora glasova svog maternjeg jezika. I pored toga što su deca u stanju da proizvode određen broj glasova još u prvim danima nakon rođenja, sticanje artikulacije je proces koji se kod većine dece završava tek oko sedme godine života. Drugim rečima, većina dece do polaska u školu ovlada pravilnim izgovorom svih glasova jezika sredine u kojoj žive. Izvestan broj dece pak ne ovlada pravilnim izgovorom do ovog perioda i u tom slučaju govorimo o poremećajima artikulacije. Međutim, kako se glasovni sistem postepeno usvaja, nepravilnost u izgovoru može da se otkrije i na ranijem uzrastu, pri čemu treba voditi računa o razvoj-

nim karakteristikama, tj. hronološkoj dobi deteta. Tako se razni tipovi distorzije, kao što je, na primer, sigmatizam, mogu identifikovati i kod trogodišnjeg deteta.

Poremećaj artikulacije je inače najučestaliji govorni poremećaj. Prema nekim podacima, učestalost poremećaja artikulacije kod dece predškolskog uzrasta kreće se od 22–26% (Marković i sar. 1997) i do 30% (Škarić, 1988). Kod dece mlađeg osnovnoškolskog uzrasta poremećaj artikulacije se javlja u oko 16 %, a kod odraslih oko 4% slučajeva (Škarić, 1988).

Artikulacioni poremećaji se ispoljavaju u obliku omisije (izostavljanje glasa), supstitucije (zamena jednog glasa drugim glasom) i distorzije (oštećen – nepravilan izgovor glasa). Karakteristično je da se na dečjem uzrastu, poremećaji artikulacije manifestuju u sva tri navedena oblika, dok se kod odraslih uglavnom sreće distorzovan (oštećen) izgovor glasova.

Budući da su poremećaji u izgovoru veoma lako uočljivi i da kod dece školskog uzrasta mogu izazvati niz neprijatnosti, za predmet ovog rada odabrali smo ispitivanje artikulacije kod dece mlađeg školskog uzrasta.

Cilj rada

Cilj ovog rada je procena sposobnosti izgovora glasova i izdvajanje oblika poremećaja artikulacije kod dece mlađeg školskog uzrasta.

Metod rada

Uzorak

Uzorakom je obuhvaćeno 516 dece iz pet beogradskih osnovnih škola. U uzorak je uključeno 205 učenika drugog razreda, 141 učenik trećeg i 170 učenika četvrtog razreda.

Instrumenti i procedura

Ispitivanje je obavljeno individualno primenom Trijažnog artikulacionog testa i razgovora sa ispitanikom.

Rezultati i diskusija

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da 21,62% dece mlađeg školskog uzrasta ima poremećaje u artikulaciji.

Tabela 1 – Distribucija ispitanika sa poremećajem artikulacije u odnosu na ukupan broj ispitanika

	BEZ SMETNJI		SA SMETNJOM		UKUPNO	
	N	%	N	%	N	%
II	165	31,85	56	10,81	221	42,66
III	113	21,81	33	6,37	146	28,18
IV	128	24,71	23	4,44	151	29,15
UKUPNO	406	78,37	112	21,62	518	100

Grafikon 1.

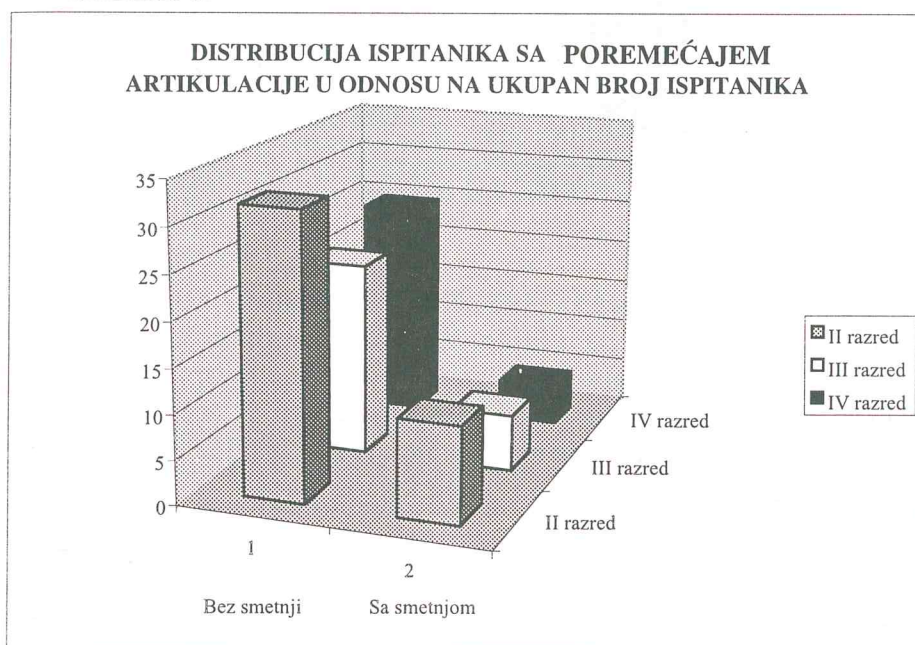
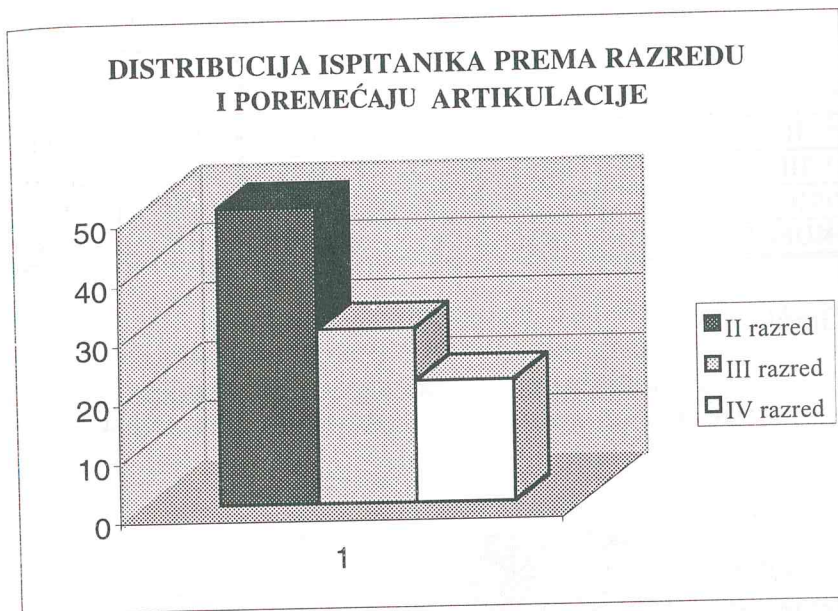

Tabela 2 – Distribucija ispitanika sa poremećajem artikulacije prema razredu (uzrastu)

Razred	N	%
II	56	50
III	33	29,46
IV	23	20,53
Ukupno	112	100

Grafikon 2

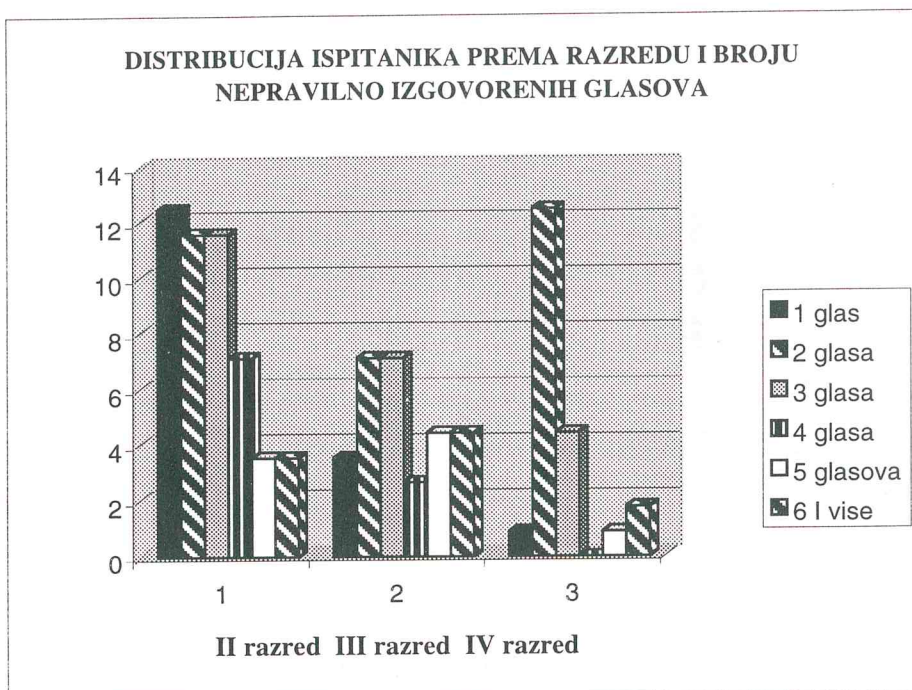
Najveći procenat dece sa poremećajem artikulacije evidentiran je u drugom, zatim u trećem, pa u četvrtom razredu (grafikon 2).

U tabeli 3 i grafikonu 3 prikazana je distribucija ispitanika prema broju nepravilno izgovorenih glasova, iz čega se vidi da većina ispitanika nepravilno izgovara dva i više glasova, dok je kod manjeg broja ispitanika otkriven poremećaj u izgovoru samo jednog glasa.

Tabela 3 – *Distribucija ispitanika prema broju nepravilno izgovorenih glasova*

	1 glas		2 glasa		3 glasa		4 glasa		5 glasova		6 i više		UKUPNO	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
II razred	14	12.5	13	11.61	13	11.61	8	7.14	4	3.57	4	3.57	56	50
III razred	4	3.57	8	7.14	8	7.14	3	2.68	5	4.46	5	4.46	33	29.46
IV razred	1	0.89	14	12.5	5	4.46	/	/	1	0.89	2	1.79	23	20.54
UKUPNO	19	16.96	35	31.25	26	23.21	11	9.82	10	8.93	11	9.82	112	100

Grafikon 3

U tabeli 4 i grafikonu 4 prikazani su podaci o distribuciji oblika poremećaja artikulacije, iz čega se zapaža da se smetnje u izgovoru najčešće manifestuju po tipu distorzije, zatim sledi omisija, dok se supstitucija sreće u veoma malom broju slučajeva. Evidentno je da se poremećaji u artikulaciji smanjuju sa uzrastom. Drugim rečima, najveći procenat smetnji u artikulaciji evidentiran je kod učenika drugog razreda, a zatim sledi treći, pa četvrti razred.

Tabela 4 – *Distribucija ispitanika prema obliku poremećaja artikulacije*

	Distorzija		Omisija		Supstitucija		UKUPNO	
	N	%	N	%	N	%	N	%
II razred	44	37,29	17	14,41	2	1,69	56	53,39
III razred	22	18,64	4	3,39	2	1,69	33	23,73
IV razred	22	18,64	3	2,54	2	1,69	23	22,88
Ukupno	88	74,57	24	20,34	6	5,08	112	100

Grafikon 4

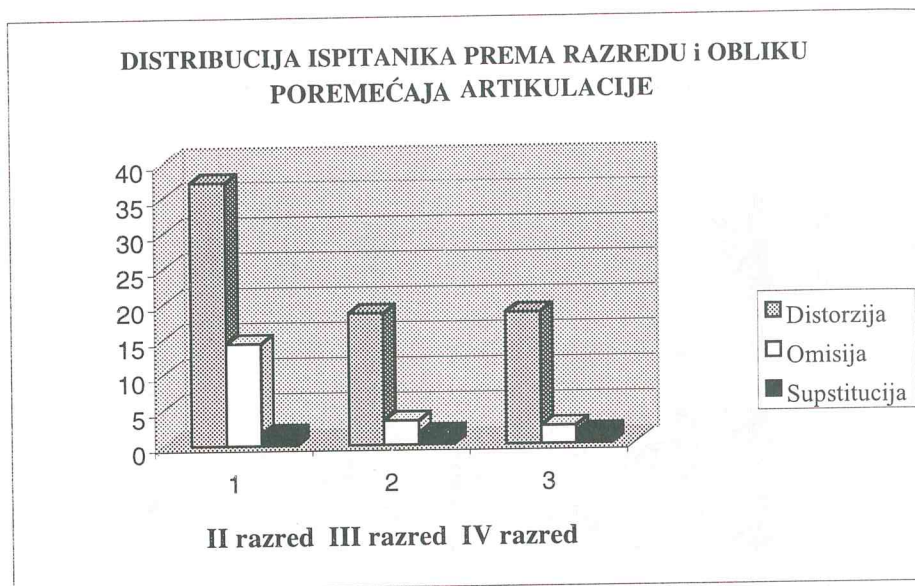
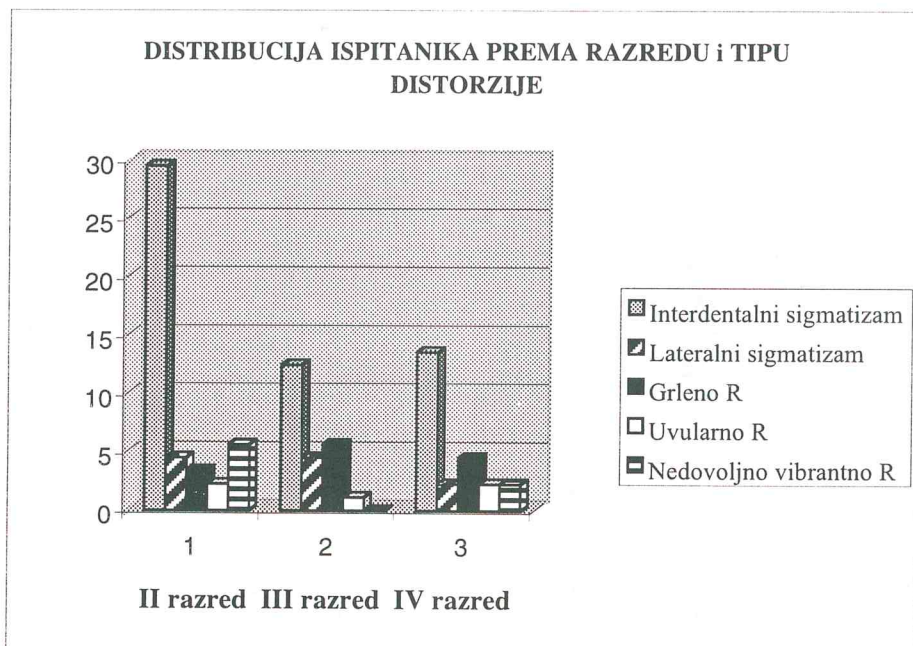

Tabela 5 – Distribucija ispitanika prema tipu distorzije

	Interdentalni sigmatizam		Lateralni sigmatizam		Grleno R		Uvularno R		Nedovoljno vibrantno R		UKUPNO	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
II razred	26	29,54	4	4,54	3	3,41	2	2,27	5	5,68	40	48,19
III razred	11	12,5	4	4,54	5	5,68	1	1,13	/	/	21	25,30
IV razred	12	13,63	2	2,27	4	4,54	2	2,27	2	2,27	22	26,51
Ukupno	49	55,68	10	11,36	12	13,63	5	5,68	7	7,95	83	100

Grafikon 5

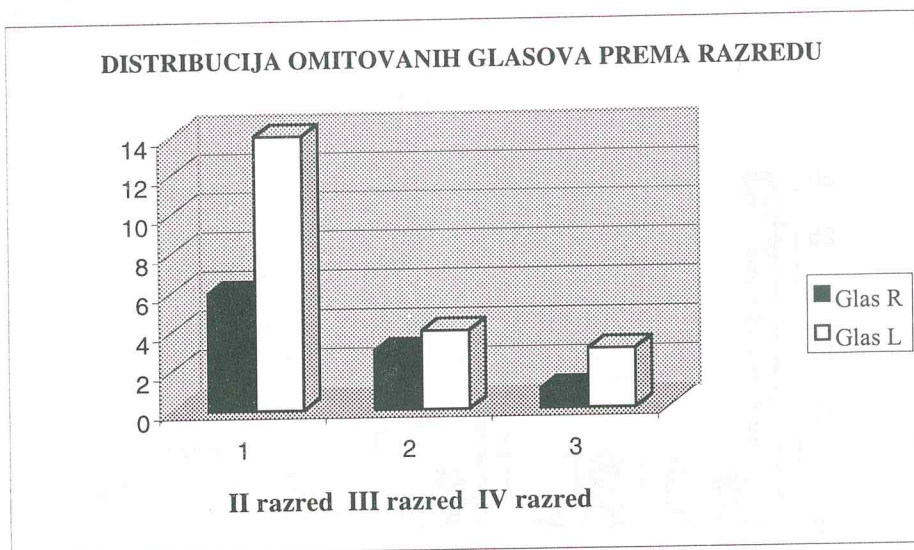

U tabeli 5 i grafikonu 5 prikazana je distribucija tipa distorzovanog izgovora glasova, iz čega se vidi da se oštećenje izgovora najčešće javlja po tipu interdentalnog sigmatizma u svim razredima. Nešto ređi tip distorzije je lateralni sigmatizam. Nepravilan izgovor glasa R javlja se u više vidova: najčešće se sreće grleno R, zatim nedovoljno vibrantno R, pa uvularno, tj. resično R.

Tabela 6 – Distribucija omitovanih glasova prema razredu

	II razred		III razred		IV razred		UKUPNO	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Glas R	6	19.35	3	9.68	1	3.22	10	32.25
Glas L	14	45.16	4	12.90	3	9.68	21	67.74
Ukupno	20	64.51	7	22.58	4	12.90	31	100

Grafikon 6

Iz tabele 6 i grafikona 6 vidi se da su omisijom isključivo obuhvaćeni glasovi R i L, s tim što se omisija glasa L češće javlja u svim razredima.

Tabela 7 – Distribucija supstituisanih glasova prema razredu

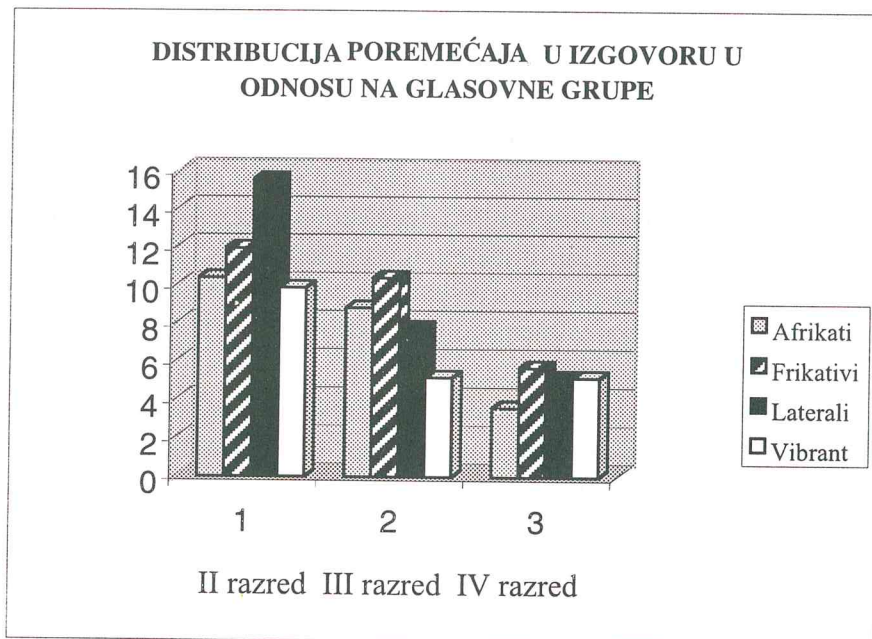
	II razred		III razred		IV razred		UKUPNO	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Č u Ć	1	14.28	1	14.28	1	14.28	3	42.86
Dž u Đ	1	14.28	1	14.28	1	14.28	3	42.86
LJ u J	/	/	1	14.28	/	/	1	14.28
Ukupno	2	28.57	3	42.86	2	28.57	7	100

Podaci prikazani u tabeli 7 pokazuju da deca mlađeg školskog uzrasta uglavnom zamenjuju glasove iz iste glasovne grupe. Zamene se ispoljavaju u grupi afrikata i zamena laterala LJ sonantom J.

Tabela 8 – Distribucija poremećaja u izgovoru u odnosu na glasovne grupe

	Afrikati		Frikativi		Laterali		Vibrant		UKUPNO	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
II	20	10.42	23	11.98	30	15.62	19	9.89	92	47.92
III	17	8.85	20	10.42	15	7.81	10	5.21	62	32.29
IV	7	3.64	11	5.73	10	5.21	10	5.21	38	19.79
Ukupno	44	22.91	54	28.12	55	28.64	39	20.31	192	100

Grafikon 7

Analiza izgovora u odnosu na glasovne grupe pokazuje da su u drugom razredu najčešće sreću poremećaji artikulacije laterala, dok u trećem i četvrtom razredu dominira poremećaj izgovora frikativa. Verovatno se ova razlika javlja zbog češćih supstitucija glasa LJ glasom J u drugom razredu nego u starijim razredima. Poremećaji u izgovoru afrikata i vibranta R takođe su najzastupljeniji u drugom razredu. Primetno je da se poremećaji izgovora u okviru svih glasovnih grupa značajno smanjuju sa uzrastom.

Zaključak

Naši podaci pokazuju da se poremećaji artikulacije ispoljavaju u značajnom procentu (21,62%) kod dece mlađeg osnovnoškolskog uzrasta. I pored toga što se broj dece sa poremećajima artikulacije smanjuje sa uzrastom, evidentno je da se deficiti u izgovoru na mlađem školskom uzrastu ne mogu posmatrati kao razvojna smetnja koja spontano iščezava, već kao oblik govornog poremećaja čije otklanjanje zahteva primenu specifičnog logopedskog tretmana.

Iako su u našem uzorku evidentirana sva tri oblika poremećaja artikulacije, može se reći da je distorzija karakterističan oblik artikulacionog

poremećaja kod dece mlađeg školskog uzrasta. Značajno ređi oblik poremećaja je omisija i uglavnom se manifestuje nemogućnošću izgovora glasova R i L. U jedva приметnom procentu sreće se supstitucija glasova, i to u grupi afrikata ili pak zamena glasa LJ glasom J.

Najveći broj dece nepravilno izgovora dva i više glasova, dok je kod manjeg broja dece otkriven nepravilan izgovor samo jednog glasa.

Nepravilan izgovor glasova kod dece školskog uzrasta može dovesti do određenih problema na socioemocionalnom planu ličnosti. Pored toga, ova deca često ispoljavaju i teškoće na planu čitanja i pisanja, odnosno obično glasove koje zamenjuju u usmenom govoru zamenjuju i prilikom pisanja.

Budući da značajan broj dece mlađeg osnovnoškolskog uzrasta ima poremećaje u izgovoru i da se na tom uzrastu mogu uspešno sanirati govorni poremećaji, logoped je neophodan saradnik u osnovnoj školi.

LITERATURA

- Bugarski, R.: Uvod u opštu lingvistiku, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1991.
- Golubović, S.: Klinička logopedija I, Defektološki fakultet, Beograd, 1997.
- Marković, M., Golubović, S., Brakus, R.: Frekvencija artikulacionih premećaja kod dece predškolskog uzrasta, Beogradska defektološka škola. 1, 65–75, 1997.
- Vladisavljević, S.: Poremećaji izgovora, Privredni pregled, 1981.
- Vasić, S.: Govor vašeg deteta, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, 1971
- Škarić, I.: Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje, Izdavačka knjižarnica mladost, Zagreb, 1988.